

2024-01-05

Dnr Komm2024/00003/S 1985:A

Uttalande med anledning av klimatkrisen

En av vår tids stora samhällsutmaningar, om inte rentav den största, är klimatkrisen. Statens medicinsk-etiska råd (Smer) har under 2023 påbörjat ett arbete med att ur ett etiskt perspektiv analysera de utmaningar som den globala uppvärmningen och klimatförändringarna innebär för den svenska hälso- och sjukvården i arbetet med att ställa om, klimatanpassa och hantera klimatförändringarnas konsekvenser.

Med detta uttalande vill Smer betona att hälso- och sjukvården har en viktig roll att spela i samhällets klimatomställning.

Rådet anser att...

...hälso- och sjukvården ska ta täten i klimatomställningen,

Etik inom hälso- och sjukvården handlar om att göra det rätta för patienten – att göra gott och inte skada, respektera självbestämmandet och vara rättvis. Men vården är inte en verksamhet som är isolerad från sin omgivning. Vården både påverkar och påverkas av vad som händer utanför sjukhusets eller vårdcentralens väggar. Vi behöver därför lyfta blicken och vidga den etiska analysen. Vi behöver fråga oss hur förändringar i omvärlden påverkar förutsättningarna för att uppfylla målen i hälso- och sjukvården, liksom vilket ansvar som vården har för att bidra till att hantera samtidens stora samhällsproblem.

Klimatforskningen visar att vi befinner oss i en akut situation som måste hanteras här och nu av alla länder och sektorer. Det största ansvaret har världens regeringar och parlament. Men varje bransch måste ta sitt ansvar genom att ställa om, minska sina utsläpp av växthusgaser och förbereda sig på klimatförändringarnas konsekvenser.

Vid det senaste klimatmötet COP28 i Dubai ordnades för första gången en hälsodag där sambandet mellan klimat och hälsa diskuterades. Den globala uppvärmningen är enligt Världshälsoorganisationen (WHO) det enskilt största hotet mot människors hälsa under det här århundradet. Samtidigt är hälso- och sjukvården själv en stor producent av växthusgaser och beräknas stå för 4–5 procent av världens totala utsläpp. Smer anser att det mot den bakgrunden är naturligt att hälso- och sjukvården,

som har till uppgift att värna vår hälsa, tar täten i klimatomställningen. Genom initiativ som att förbättra energieffektiviteten i vårdinrättningar, övergå till hållbara förbrukningsmaterial och läkemedel, samt genom att införa en effektiv logistik, kan sjukvårdssektorn betydligt minska sin klimatpåverkan. Regeringen skriver i sin nyligen publicerade klimatpolitiska handlingsplan att en viktig del av genomförandet av klimatpolitiken behöver ske genom insatser på lokal och regional nivå, och att kommuner och regioner har en central roll i detta. Regeringen nämner bland annat att kommuner och regioner står för en stor del av den offentliga upphandlingen. Regeringen bedömer att länsstyrelserna bör få bättre förutsättningar att samordna, stödja och vägleda kommuner och regioner i arbetet med energi- och klimatomställningen. När det gäller hälso- och sjukvårdens omställning anser Smer att regionerna under nationell samordning från SKR måste ta och få en mer aktiv roll i samhällets färdplan för omställning. Sektorn har ett särskilt ansvar att ställa om till en klimatsmart och långsiktigt hållbar verksamhet samt förbereda för konsekvenserna av de klimatförändringar som ändå kommer.

...en ambitiös plan för nettonollutsläpp i vården ska fastställas,

Varje bransch som producerar växthusgaser måste ta sitt ansvar för att utsläppen ska minska och på sikt upphöra. Runt om i världen tas initiativ för att minska hälso- och sjukvårdssektorns miljöpåverkan. Exempelvis har National Health Service (NHS) i Storbritannien som målsättning att bli världens första sjukvårdssystem med nettonollutsläpp av växthusgaser. Smer rekommenderar att staten och regionerna fastställer en ambitiös plan med utvärderingsbara mål och antar en plan för ett sjukvårdssystem med nettonollutsläpp av växthusgaser, i likhet med NHS och andra länder.

...en klimatsmart och hälsosam livsstil ska uppmuntras,

En livsstil som förebygger ohälsa går ofta hand i hand med att leva klimatsmart. Smer anser att hälso- och sjukvården även borde axla en större roll i det preventiva arbetet genom att uppmuntra individer att anamma en både klimatsmart och hälsosam livsstil.

...de värde- och intressekonflikter som uppstår i klimatomställningen ska identifieras och hanteras, och att

Under 2023 uppmärksammade Smer i ett yttrande om klimatförändringar, hälso- och sjukvård och etik att hälso- och sjukvården och dess personal kommer att ställas inför nya etiska dilemman både inom omställnings- och anpassningsarbetet och i arbetet med att hantera de negativa konsekvenserna av klimatförändringarna i takt med att de blir verklighet. I framtiden kan vi få ett förändrat sjukdomspanorama, fler klimatflyktingar och vårdkriser till följd av extrema väderhändelser.

Många omställningsåtgärder kan bidra till både ökad hållbarhet och minskade kostnader här och nu medan andra åtgärder kan bli dyra och skapa mindre budgetutrymme för vårdinsatser. Hur kan strategier för hållbarhet implementeras utan att kompromissa med vårdens kvalitet? För att kunna minska användningen av engångsmaterial kanske man måste lägga mer arbetstid på sterilisering. Klimatpåverkan av den kraftiga växthusgasen lustgas kan minskas genom att man bygger destruktionsanläggningar. Eller bör lustgasanvändningen väljas bort vid t.ex. förlossningsvård? Är vi beredda att acceptera en lägre standard i vården om det krävs för omställningen? Eller ska resurser omfördelas från andra samhällssektorer? Kan vi acceptera att individer kommer att påverkas på olika sätt av omställningsåtgärderna eller krävs insatser för ökad jämlikhet? Dessa frågor måste analyseras och hanteras.

...det behövs samverkan och dialog kring etiska dilemman

Alla aktörer inom sjukvårdssektorn inklusive industrin måste samverka för att minska utsläppen, samt identifiera och hantera de värde- och intressekonflikter som uppstår i klimatomställnings- och anpassningsarbetet. Smers utgör en möjlig plattform för dialog mellan beslutsfattare, forskning och profession när det gäller att identifiera, diskutera och lösa de etiska dilemman som uppstår. Vi i rådet kommer att ta initiativ till en sådan dialog.

Smers etikpris 2023 tilldelades organisationen Läkare för Miljön för deras arbete med att engagera sjukvårdspersonal för klimat- och miljöfrågor, lyfta vårdens ansvar i klimatomställningen och sprida kunskap om sambandet mellan hälsa och klimat. Rådet vill med detta ytterligare framhäva att sjukvården är en central samhällsaktör med kapacitet att både påverka och driva på en nödvändig omställning.

Uttalandet har beslutats av Sven-Eric Söder, ordförande, Yasmine Bladelius (S), Åsa Gyberg-Karlsson (V), Per Landgren (KD), Sofia Nilsson (C), Anton Nordquist (MP), Thomas Ragnarsson (M), Per Ramhorn (SD) och Anna Starbrink (L), samtliga ledamöter i Statens medicinsk-etiska råd.

För rådet,

Sven-Eric Söder
Ordförande i Statens-medicinsk-etiska råd